

В тази рубрика се представят без редакционен коментар публикувани или непубликувани исторически документи и свидетелства, за които е преценено, че съдържат важни акценти, които могат да бъдат повод за размисъл и имат значение и за съвременното българско общество.

КАК СА ПРЕПОДАВАНИ ОБЩЕСТВЕНИТЕ НАУКИ В ПЕТОКЛАСНИТЕ ДЕВИЧЕСКИ УЧИЛИЩА И В ДОЛНИЯ КУРС НА ДЕВИЧЕСКИТЕ ГИМНАЗИИ (1897 Г.): ПРАВОУЧЕНИЕ

TEACHING SOCIAL SCIENCES IN THE BULGARIAN SCHOOLS FOR GIRLS (1897): MORALITY

Учебни предмети според програмата от 1897 г.¹⁾

Закон Божи и нравоучение²⁾ – общ хорариум, нормиран към една седмица – 7 ½ часа; Български език и литература²⁾ – общ хорариум, нормиран към една седмица – 19 часа; Руски език³⁾ – общ хорариум, нормиран към една седмица – 4 часа; Френски или немски език²⁾ – общ хорариум, нормиран към една седмица – 17 часа; Отечествена и всеобща история⁴⁾ – общ хорариум, нормиран към една седмица – 8 часа; Аритметика, алгебра и геометрия²⁾ – общ хорариум, нормиран към една седмица – 16 часа; Отечествена и всеобща география²⁾ – общ хорариум, нормиран към една седмица – 7 ½ часа; Естествена история и хигиена⁵⁾ – общ хорариум, нормиран към една седмица – 6 часа; Физика и химия⁶⁾ – общ хорариум, нормиран към една седмица – 6 часа; Начала от науката за възпитанието⁷⁾ – общ хорариум, нормиран към една седмица – 3 часа; Домашна икономика⁶⁾ – общ хорариум, нормиран към една седмица – 2 часа; Рисуване и краснопис²⁾ – общ хорариум, нормиран към една седмица – 13 часа; Ръкоделие²⁾ – общ хорариум, нормиран към една седмица – 10 часа; Музика и пеене²⁾ – общ хорариум, нормиран към една седмица – 10 часа; Гимнастика²⁾ – общ хорариум, нормиран към една седмица – 10 часа.

Нравоучение

Учебна цел

Целта, която се преследва с нравоучението, е да се развият и закрепят у учениците ония добри чувства, наклонности и навици, които са необходими за една добра гражданка.

Методични упътвания

Учителят по нравоучение се явява като помощник на родителите в тяхната работа да възпитат честни гражданки. Той трябва да се спира не върху догмите, които разделят, а върху задълженията, които съединяват хората, като си служи с ония съществени понятия за човешкия морал, които са общи на всички учения и необходими за всички просветени хора. Неговата грижа трябва да бъде да развие из идеите, вярванията, наклонностите на своите ученички онова, което съставя най-драгоценните елементи за един по-възвишен морал.

Учениците в V клас (сега IX клас) имат вече покрай изпитаното в живота и наученото в училище повече или по-малко ясни представи за онова, което има да им се преподава, както и наклонност и навици, достигнали до известно развитие. Учителят трябва да бъде готов при всеки случай да се ползва от тоя имот на учениците. Всички уроци той трябва да развие върху факти, наблюдавани от децата. Учебната форма трябва да бъде евристична, учителят да води учениците повече сами да извадят исканите заключения. Колкото се отнася до правилата, в които се излагат задълженията на човека спрямо самия себе си, спрямо семейството, обществото, народността и държавата, грижата на учителя трябва да бъде не толкова да формулира тия правила и да кара учениците да учат голите формули, колкото да осветли правилата от нови страни, да ги мотивира и да ги представи колкото се може повече в по-привлекателна форма. Във всички тия случаи учителят трябва да гледа да изпъкне ясно в съзнанието на учениците и да сплоти с техните мисли и чувства убеждението, че добродетелността води към истинско щастие, че човек не може другояче да живее освен като член на едно общество и че само там има добруване, дето човек уважава честта, имота и свободата на другите като своите собствени чест, имот и свобода.

Главното при обучението по нравоучение тогава не е да се анализират сухо и студено елементите на моралните действия с цел да се даде едно понятие за паметта, а да се разположат учениците да обикнат тия действия, да бъдат в състояние да ги произвеждат и да ги повтарят от навик. Затова учителят не трябва да си служи толкова с логически обяснения, колкото с внушителни конкретни примери от живота и историята. Той трябва постоянно да споменава достойното за подражание, което учениците са научили у дома и в училището, и често да си служи с художествени

изображения на добродетелни дела, които да могат да възбудят живи впечатления, силни чувства и дълбоки убеждения. Такива изображения могат да се четят в клас и да се изучават наизуст. А сам учителят трябва да говори за всичко от сърце, с въодушевление и любов към работата.

Програма (V клас) – 1 час седмично

1. *Морално съзнание*: инстинктивно разпознаване на доброто и злото, правото и кривото. Свобода и отговорност. Задължения.

2. *Общество*: обществото като закон на човешкото битие. Варварско и просветено общество. Сила и право. Труд. Обществени задължения. Обществена солидарност.

3. *Семейство*: състав и членове на семейството. Солидарност в семейството. Съпрузи, родители, деца – техните взаимни задължения. Значение на фамилията за обществото.

4. *Лични добродетели*: благоразумие, трудолюбие, умереност, смелост (в защитаване на правдата, в признаване на своите грешки, в противопоставяне на страдания, в отвикване от някой лош навик и пр.). Уважение към истината, към дадена дума и пр. Социално значение на личните добродетели.

5. *Религиозни задължения*: ролята на религиозното чувство в морала. Санкция на морала: отношения на добродетелността и щастието. Бъдещият живот и Бог.

6. *Граждански задължения*: държавата като основа на обществената власт. Върховенство на народа. Предела на това върховенство: свобода на съвестта, лична свобода, собственост. Упражняване на върховната власт: всеобщо гласоподаване. Агенти на върховната власт: съдебна власт, съдене и изпълнение.

Длъжности на гражданите: патриотизъм, покорност на законите, данъци, военна служба, гласоподаване, училищни задължения.

ПРИКАЗЪ

№ 816.

На основание на чл. 12 и 13 от закона за средното дѣвическо образование и като взехъ прѣдъ видъ мнѣнието на Висшия Учебенъ Съвѣтъ, исказано въ третята му сесия, *постановявамъ* да се въведе долуизложената програма за петокласнитѣ дѣвически училища и за долния курсъ на дѣвическитѣ гимназии, като се приложи из единъ пѣтъ въ първитѣ три класа, а въ последнитѣ два класа – постепенно.

Министъръ на Народ. Просвѣщение: К. Величковъ
София, 23-й августъ 1897 г.

Константин Величков (1855 – 1907)

БЕЛЕЖКИ

1. (1897). Програма за петокласните девически училища и долния курс на девическите гимназии. Официално издание на Министерството на народното просвещение. София: Ив. Г. Говедаров и С-ие.
2. Изучава се в класовете от първи до пети (сега пети до девети).
3. Изучава се в четвърти и пети клас (сега осми и девети).
4. Изучава се в класовете от втори до пети (сега шести – девети).
5. Изучава се в класовете от първи до трети (сега пети – седми).
6. Изучава се в класовете четвърти и пети (сега осми и девети).
7. Изучава се в пети клас (сега – девети).

ПРИЛОЖЕНИЕ

Какви списания са предлагани през 1897 г. на ученици, учители и родители

„Училищен преглед“ – месечно списание

Училищен преглед (отговорен редактор: Н. Станев) излиза в края на всеки месец в 7 – 8 печатни коли (годишният том е в 1518 страници). Годишният абонамент струва 6 лв. за България и 8 лв. за чужбина.

Ръкописи, писма, поръчки и пр. се изпращат до Председателя на Постоянния учебен комитет при Министерството на народното просвещение в София.

Абониране за „Училищен преглед“ от страна на книжари и частни лица става само като се предплати цялата годишна стойност.

Абонат, който желае да си промени адреса или да изисква от администрацията някоя неполучена книжка, непременно трябва да посочи номера си. Неполучената книга се иска, щом пристигне следната подир нея.

Излезе от печат и се праща на абонатите на „Училищен преглед“ премията: *Практическа педагогика* от д-р Адолф Матиас.

„Учител“ – педагогическо-обществено списание за учители и възпитатели

Учител, както и през миналите три години, излиза редовно в средата на всеки месец от учебната година с обем 5 – 6 печатни коли, голяма осмина, дребен шрифт. Годишната му цена е 8 лв., предплатени. Всеки новозаписан абонат получава с първа поща излезлите книги.

В „Учител“ вземат участие мнозина видни работници по учебното ни дело, в него се поместват статии по всички въпроси, отнасящи се до възпитанието и обучението, отбелязва се всяко ново явление в нашия училищен живот – всичко това се прави да бъде полезно и необходимо списание за всеки учител.

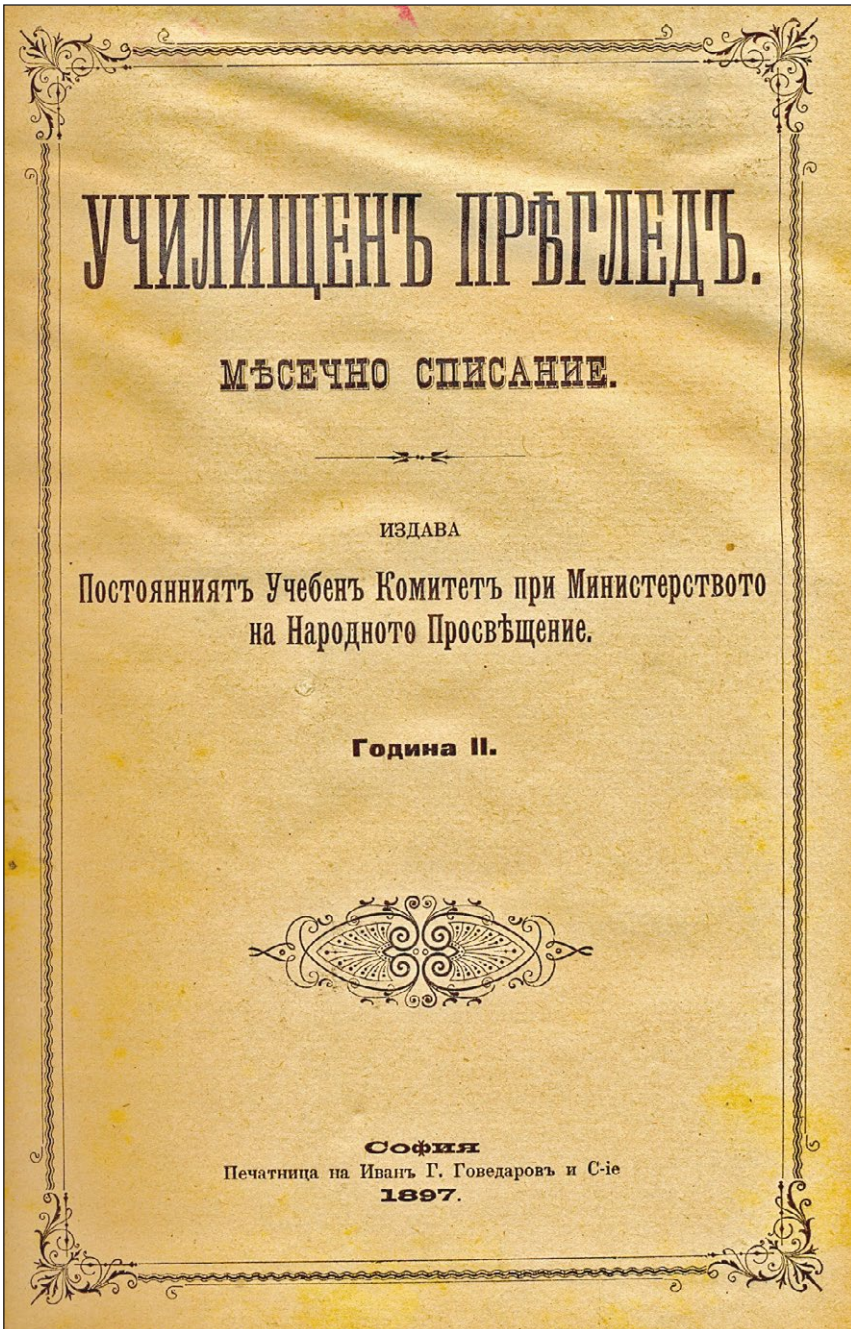
Абонирането става в администрацията на списанието в гр. Пловдив, при настоятелствата на околийските училищни дружества, при Т. Пощенските станции и при настоятелите на „Учител“ в градове и села.

На г.г. инспекторите, които искат да снабдят училищните библиотеки с „Учител“, прави се отстъпка 20 % до 50 тела, 25 % от 50 – 100 тела; за повече става особно споразумение.

„Пътешественик“

Открита е подписка за 1897 год. на месечното илюстрирано списание по пътешествията и географските открития „Пътешественик“.

Редактор-издател: Р. М. Каролев.

„Природа“

Безспорно „Природа“ е най-евтиното и едничкото списание в България с твърде поучително, интересно и популярно съдържание по природните науки изобщо и частно по изучаването на българската природа. В него сътрудничат повечето преподаватели на Естествения факултет при Висшето училище, мнозина естественици от гимназиите и класните училища и най-опитните преводачи. Излезлите досега три годишнини съставляват един грамаден том с около 600 страници четвъртини и с 400 изящни образци и картини. Така събрани трите, с разнообразното си и отбрано съдържание, съставят настолна книга и ценна библия на природната история, необходима за всеки интелигентен и развит човек. Цена с доставката: за неподвързани I, II и III години с две премии 9 лв.; за същите подвързани – 12 лв. Годишнините I – IV год. с три премии неподвързани струват 13 лв.; за учениците – 12 лв.

Поръчките се изпращат до Г. К. Христович, редактор на сп. „Природа“ – София.

„Младина“

Детското илюстрирано списание „Младина“ ще излиза и през настоящата 1897/98 учебна година на 15 число всеки месец (освен юли и август) в същата големина – 1 ½ печатни коли.

„Младина“ е едно от най-разпространените наши детски списания, с отбрано и достъпно за децата съдържание и добри илюстрации. На всеки две книжки се изпраща по една изящна картина с бои, а за Нова година абонатите ще получат един много добър подарък.

Цената му за една година е 2 лв. в предплата, изпратени до Председателя на Дружеството „Отец Паисий“ в гр. Казанлък.

Учители и родители, погрижете се за разпространението на сп. „Младина“, с което немалко ще помогнете на душевното развитие на младото ни поколение.

„Звезда“

Открива се подписка за детското илюстрирано списание „Звезда“, год. VII, 1898 г. „Звезда“ е най-разпространеното детско списание. То дава на читателите освен отбор материал за прочит, още и такива приложения, каквито друго списание с такава цена не може да даде. Първото приложение е прекрасен стенен календар, художествено изработен в едно от най-първите заведения в Европа, който се изпраща с I книжка, а при всяка книжка се прилага по една прекрасна цветна картина. Такива приложения може да даде само „Звезда“, защото има много абонати.

Годишен абонамент на „Звезда“ е само 2 лв., предплатени. В странство – 2 лв. и 50 ст.

Ридители и учители, запишете децата и учениците си за „Звездица“: „Звездица“ е любимото детско списание!

Всичко, що се отнася до „Звездица“, се изпраща до Н. Беловежлов, учител – София.

Редакцията на „Звездица“ издава и ред книжки за деца под название „Детска библиотека“. Досега са издадени 15 книжки, които заедно струват 2 лв. и 40 ст.; в странство – 3 лв. Цената е съвсем малка. Обявление за тях се намира във всяка книжка на „Звездица“. Обръщаме внимание на всички и върху тези книжки.

Съставено от Б. В. Тошев
Compiled by B. V. Toshev